

kuse byla otázka, která se vracela i v dalších dnech jednání: kde nalézt účinné zábrany proti subjektivní interpretaci získaných údajů?

Ve druhém dnu byla přednesena řada diskusních námětů volně spojených tematikou „problémy praxe sociologických výzkumů“. D. Slejška (Sociologický ústav ČSAV, Praha) nadhodil zajímavý způsob vyhodnocování spřížených dvojic voleb respondentů v motivačních otázkách. M. Illner (z téhož pracoviště) seznámil účastníky s nutností archivace dat sociologických výzkumů a se zkušenostmi v sekundární analýze těchto dat. J. Ort (Čs. rozhlas) referoval o současném stavu operativy studijního oddělení rozhlasu. Z jeho sdělení jasně vyplynulo, že lze solidní sociologickou práci provádět i mimo centrální sociologické pracoviště. K. Pinkas (VPA Praha) klasifikoval matematické modely používaných měr asociace pro kontingenční tabulky a vyvolal diskusi mezi účastníky o praktických zkušenostech s použitím toho či onoho koeficientu v některém ze standardních programů. Na nesprávnost řady induktivních soudů z výběrových souborů na základní soubor poukázal S. Svoboda (sociologické pracoviště ÚV KSČ), i když někteří z přítomných namítali, že dodržování striktních statistických pravidel pro určení velikosti výběrového souboru by vedlo k neúměrnému zvýšení ekonomických nákladů na výzkum. J. Možný a J. Gregor (filosofická fakulta UJEP, Brno) referovali o svých zkušenostech z operativy provádění sociologických šetření pro brněnskou televizi. Z nich jednoznačně vyplývá, že při dobré organizaci týmové práce (ovšem ne na půdě nějaké instituce) lze provést sociologické šetření středního typu (od projektu až po interpretaci) v době kratší než jeden měsíc.

Poslední dopoledne jednání bylo věnováno problematice samočinných počítačů. Hlavní slovo měli buď programátoři nebo zadavatelé programů výpočetnímu středisku. J. Linhart podal přehled o klasifikaci programů vhodných pro zpracování sociologických dat v ČSSR; dále byly probírány výhody a nevýhody jednotlivých programů (Lauber, Jiříček, Gregor, Šafář, Ort), otázky taktiky spolupráce s jednotlivými výpočetními středisky a ekonomické problémy při zpracovávání dat. Na závěr podal J. Lauber (katedra lineárního programování VŠE, Praha) krátkou informaci o využití úlohy typu „rozpoznávání obrazů“ v sociologii.

Uvedený krátký výčet jednacího pořadu semináře zdaleka nevycerpává problémy, o kterých si účastníci podiskutovali — neboť náplň semináře nebyla v referátech, nýbrž ve výměně názorů a zkušeností. Pokusíme se proto shrnout nejdůležitější problémy, na které se narazilo:

1. Hrozí nebezpečí skartace dat z provedených výzkumů. Je nutno se urychleně pokusit o centrální archivaci.
2. Přes dostatek informací o statistických operacích s kvantitativními znaky je stále málo výměny zkušeností v operacích se znaky kvalitativními (hlavně v operacích s kontingenčními tabulkami). Chybí bližší

kontakty s matematickými statistiky pracujícími v oboru experimentální psychologie.

3. Není zcela jasný další směr orientace empirické práce. Zdá se, že nejrozšířenější forma dnešních extenzivních výzkumů může zavést empirickou práci do slepé uličky.
4. Množství typů počítačů, na kterých se výzkumy zpracovávají, vede k znesnadnění nebo zmožnění jednotné archivace a tím i komparace dat. Bude nutno uvažovat o unifikaci nebo o orientaci na jeden počítač. Snad Tesla 200?
5. Podobné semináře v užším odborném kruhu bychom měli pořádat častěji. Tematickou náplň je možno určit např. podrobným rozbořem jednoho konkrétního šetření.

Zdeněk Šafář

Konference a semináře Institutu ROH

Institut ROH je jedním ze zařízení odborů, které plní jednak pedagogické funkce v přípravě odborových pracovníků, a jednak provádí vědeckovýzkumnou činnost v klíčových otázkách, které je třeba řešit v rámci odborového hnutí. Zde se dotkneme některých otázek vědeckovýzkumné práce, jejíž výsledky byly sdělovány na několika konferencích a seminářích IROH z poslední doby.

Je celkem logické, že pracoviště, které se zabývá úkoly současné odborové politiky, věnuje mimořádnou pozornost těm styčným otázkám, které jsou společné sociologii průmyslu a otázkám institucionálního odborového uspořádání. Jde o pracoviště mladé, zdaleka ještě nedobudované — o pracoviště bývalým užším vedením odborů nepříliš podporované. (V tomto ohledu, jako i v jiných ohledech, se neslavně angažoval bývalý předseda ÚRO, M. Pastyřík.)

Prvou větší akcí týkající se současné odborové politiky byla konference na téma *Sociologie řízení a odbory*. Zde bylo předneseno několik referátů a sdělení k problémům sociální struktury členstva odborů, zejména dělnictva (Zdeněk Valenta), k otázkám sociologie odborů jako vznikajícího pododvětví sociologie (Otto Sedláček a Jaromír Skoupý), k pozici a roli odborového funkcionáře (Jaroslav Kolář a Karel Kříž), k otázkám aplikace vědy v odborové práci (František Velek, Jaroslav Nedorost a Miloslav Bezouška). K problematice vztahů odborů a řízení promluvil Vladimír Pachman. Referáty byly vesměs opřeny o terénní výzkumy, statistická šetření i zahraniční poznatky. Konference přispěla k rozvoji teoretické práce v odborech před VI. všodborovým sjezdem. Výsledky tohoto teoretického úsilí nebyly bohužel zdaleka v přípravě sjezdu využity. Záznam hlavních vystoupení je zachycen ve sborníku *Sociologie řízení* (Praha, Práce 1967) a v některých státech v odborovém tisku, zejména v teoretickém časopise *Odbory a společnost*.

Další větší akcí IROH byl *seminář k problematice zaměstnaných žen* v r. 1966 na jaře. Úvodní slovo tu přednesl Václav Hanuš. Účastníci pak referovali o dílčích stránkách této složité problematiky. V průběhu

jednání vystoupili Helena Švarcová, V. Černoch a další odborníci, kteří se touto problematikou zabývají. Výsledky semináře byly podkladem doporučení, která byla předložena sekretariátu ÚRO. Bohužel nebyly zdaleka využity. Příslušný sborník s touto tematikou vyšel v r. 1967.

Zásadní význam pro vývoj odborů mohla mít *schůze rozšířené vědecké rady IROH, pojednávající o postavení, úlohách a funkcích odborů v naší společnosti*, která se konala na jaře r. 1966. Zamýšleného účelu však nebylo dosaženo.

K jednání byla předložena studie několika pracovníků IROH pod vedením Františka Velka. Kladli si za cíl ještě před VI. všeodborovým sjezdem alespoň částečně odpovědět na otázku, čím by odbory měly být v období úsilí o všestranný rozvoj socialismu. Prvá část studie obsahuje nástin sociální struktury, zabývá se počínajícími tendencemi vědeckotechnické revoluce a lidskými souvislostmi ve vztahu k odborům, a dále se tu nastiňuje *zájmová* funkce odborů jako jejich hlavní funkce (v protikladu k rezoluci ÚV KSČ o odborech z r. 1965, kde je jako dominantní funkce vylíčena politickovychovná a na ni navazující „mobilizační“ funkce); odsuzuje se „transmisní“ teorie odborů. Studie také objasňuje některé problémy vnitřního života odborů, jako informační systém apod.

Studie byla vědeckou radou IROH přijata příznivě a doporučena centrále jako teoretické východisko sjezdových příprav. Hlavní sjezdovou komisí však byla přijata již velmi rozdílně: Jiný postoj měla tehdejší levice a jiný postoj měli představitelé dogmaticko-sektářské skupiny v odborech. V upravené podobě byla studie předána centrálním orgánům odborů, a zde rovněž různě přijímána. V podobě ještě „upravenější“ pak vyšla. Ač bylo nakonec usouzeno, že se má přijmout jako závazný podklad pro přípravu sjezdu, nebyla v řadě sjezdových dokumentů respektována, zejména ve stanovách ROH. V této souvislosti je nutno připomenout, že schůze rozšířené vědecké rady k teoretickým otázkám odborů se velmi osvědčily. V diskusích na nich přispívali k řešení povadlé autority odborů zejména Dragoslav Slejška, Bedřich Weiner, Vladimír Pachman, Antonín Hodek a další.

V dobách před odborovým sjezdem připravil IROH *konferenci k problematice pracovní iniciativy*, na níž byla přednesena řada referátů a sdělení. Tak zde byly zařazeny tyto referáty: o charakteru práce za socialismu (Zdeněk Valenta), o kategorii vztahu k práci (Jaromír Skoupý), o teoretických otázkách pracovní iniciativy (František Velek), o problematice zájmu a iniciativy (Stanislava Sládková), o výsledcích výzkumu soutěžení v AZNP (Karel Kříž), o výsledcích výzkumu zlepšovatelského hnutí (Jiří Blucha), o deformacích soutěžení za socialismu (Stanislav Čihák), o zavádění nové soustavy řízení a rozvoji ekonomické iniciativy (Jiří Brížecký), sdělení o výzkumu iniciativy ve smíchovské Škodovce (Bedřich Kopold), referát o ideových aspektech no-

vé soustavy řízení (Ilona Pietropaolová), referát o vlivu odborů na rozvoj pracovní iniciativy (František Vlasák) a závěrečné slovo Milana Skříčila.

Účastníci se vesměs shodli v tom, že charakter práce za socialismem je nutno líčit teoreticky velmi střídavě, že je nutno odsoudit pojetí, které odborům vnucuje „mobilizační“ funkci jako hlavní, že je nutno pojímat iniciativu pracujících velmi široce a neredukovat ji pouze na zformalizované soutěžení, že nelze stimulaci iniciativy chápat pouze jako proslavenou „dialektiku hmotných a morálních stimulů“, že mimořádnou úlohu začíná hrát iniciativa v předvýrobních etapách, apod. Rada tezí pomohla ve formulaci nového postavení odborů, nicméně sjezdovou přípravu již podstatně neovlivnila.

Materiály konference byly vydány v dvoudílném sborníku *Některé otázky pracovní iniciativy* (Praha, Práce 1968).

Vzhledem k požadavkům některých funkcionářů odborů, aby IROH uspořádal seminář metodického typu, byla zařazena do programu v r. 1967 *problematika aplikace sociologických metod v odborové práci a zkušenosti z jejich praktického užití*. Referáty, které byly při této příležitosti předneseny, se týkaly obecné problematiky aplikování sociologických metod v odborové práci (František Dvořák), výsledků výzkumu práce závodního výboru ROH ve smíchovské Škodovce (M. Barta), přesunu ve využití volného času v souvislosti se zavedením volných sobot (Miroslav Flek).

Seminář přispěl k nesnadnému procesu šíření sociologických poznatků u té části odborového aktivu, u níž jsou již dnes dány předpoklady zvědečování činnosti. Výsledky semináře byly porůznu publikovány a v tisku je sborník.

Další akcí IROH v r. 1967 byl *seminář k problematice vlivu výživy závodního stravování na výkonnost*, na němž předložil Jaroslav Schreiber výsledky své sociologické sondy o názorech lidí, pokud jde o vliv výživy na výkonnost. Jaromír Bedřina referoval o ekonomických a sociologických souvislostech rozvoje veřejného stravování, řada dalších pracovníků vystoupila se svými sděleními z výzkumných pracovišť. Přítomní teoretici i praktici s povděkem kvitovali výsledky výzkumů a některé závěry sloužily k pokusům o praktické zlepšení. Některé závěry semináře byly v odborovém tisku publikovány a v těchto dnech vychází sborník. Jedním ze závěrů semináře bylo rozhodnutí, aby výzkumy pokračovaly ve čtyřech závodech (ve dvou strojírenských a dvou závodech spotřebního průmyslu). Druhá etapa výzkumu je již v podstatě dokončena.

Mezi akcemi IROH v r. 1968 figuroval *seminář k aktuálním otázkám rozvíjení kvalifikace a vzdělání pracujících u nás*. Hlavní teoretický referát k problémům kvalifikace přednesl František Kropáček, charakteristiku vývojových tendencí podal M. Polák, nástinem společenských podmínek uplatnění kvalifikace u nás se zabýval Jiří Blucha, problematikou kvalifikace jako faktoru odměňování M. Flek, problemati-